

Dinsdag 20 oktober 1914 – ochtendeditie

Belgische vluchtelingen.

Driehonderd vluchtelingen te Vlissingen hebben een brief aan de minister van binnenlandse zaken gezonden, waarin zij mededelen, gaarne naar Antwerpen terug te gaan, doch dat ze dit niet durven.

Wie geeft ons de verzekering, aldus het telegram, dat wij geen slavendiensten zullen hebben te verrichten en mee te werken aan de finale verwoesting van ons onschuldig vaderland? Wie geeft ons de verzekering, dat ons leven zal worden ontzien en dat wij nietodeloos zullen worden geprikkeld op ondraaglijke wijze?

Excellentie, wij hopen op een woord van de Nederlandse regering. In haar stellen we vertrouwen en dat vertrouwen wordt nog versterkt door de onuitsprekelijke dankbaarheid, die ons bezielt jegens het onuitputtelijk gastvrije Nederlandse volk en zijn edele vorstin. Mocht onze edele gastvrouw, de Nederlandse regering, ertoe besluiten te zeggen: keert terug naar de plaats, waar ge gezaaid hebt; wij zijn zedelijk overtuigd, behoudens onvoorziene verandering der oorlogskansen, dat die stap u niet berouwen zal, dan, excellentie, zullen wij niet aarzelen, met een handdruk en een traan afscheid te nemen van uw volk, dat dankzij onvolprezen gastvrijheid in het boek onzer historie een bladzijde zal toegevoegd zien, beschreven met gulden letters, naast een pagina beschreven in bloed.

Leve koningin Wilhelmina en haar doorluchtige gemaal, leve de Nederlandse regering, leve het Nederlandse volk!

De regeringscommissaris voor Belgische en andere vluchtelingen, jhr Ruys de Beerenbrouck, heeft gisteren in Zeeuws Vlaanderen een bezoek gebracht aan Hontenisse en Hulst.

Twee extra treinen, elk met plaats voor 1500 personen, lopen heden van Nijmegen en Venlo naar Roosendaal voor het vervoer van vluchtelingen uit Nijmegen, Limburg en Noord-Brabant naar Antwerpen. De reis kan kosteloos gemaakt worden.

Geïnterneerden.

Gisteren is een trein met een drietal geïnterneerde Belgische hoofdofficieren, benevens een vijftigtal minderen, waarvan velen in de oorlog gewond waren, Utrecht gepasseerd. De manschappen werden naar Harderwijk vervoerd, de officieren naar Zwolle.

Gisteravond kwam met veel vertraging, doordat onderweg een koppeling gebroken was, de trein uit Zeeland aan, waarin 200 geïnterneerden waren. Met een extra trein werden ze naar Harderwijk vervoerd.

Thans zijn er geen geïnterneerden meer te Vlissingen.

Van de 1600 naar het kamp te Rijs gezonde Belgische soldaten, zijn gisteren 600 overgebracht naar Warns (bij Stavoren).

Gisteren zijn te Zwolle vijf Belgische generaals, een hoofdofficier en twee kapiteins aangekomen, die daar zullen worden geïnterneerd.

Gisteren zijn te Breda drie Belgische soldaten binnengeleid, welke bij Wernhout ons land binnengekomen waren; bij Baarle-Nassau is er een over de grenzen gekomen en bij Chaam twee. Bij Postel is een infanterist van het 16^e regiment van Antwerpen in ons land gekomen en naar Eindhoven gebracht.

Sommigen zijn reeds als burger naar Holland gevlucht, doch toen ze niet krijgsgevangen gemaakt werden, weer terug naar België gegaan om eerst hun uniform aan te trekken.

De tramverbinding van Sluis naar Knokke en Brugge is op last van de Duitse overheid weer begonnen.

Rotterdam. Belgische vluchtelingen.

Gisteren namiddag zou in de bovenzaal van Boneski aan de Coolsingel weer vergadering van Belgische vluchtelingen zijn. Tegen het openingsuur was het andermaal stampvol in beide zalen. En voor de vergaderzaal, buiten op het plein, waar het de laatste dagen een voortdurende verzamelplaats van uitgewekenen is, wachten weer honderden, nieuwsgierig naar wat in de bijeenkomst zou worden medegedeeld. Die nieuwsgierigheid is echter niet bevredigd. Want, de vergadering is, na lang wachten van de massa aanwezigen, niet doorgegaan.

Het comité had van de heer Louis Franck de toezegging gekregen, dat, als hij gelegenheid en tijd had naar Rotterdam te komen, hij gistermiddag tot de vluchtelingen het woord zou voeren. De heer Franck had blijkbaar verhindering gekregen, want het comité wachtte tevergeefs op hem. Een der comitéleden kwam tenslotte deze teleurstelling van het podium mededelen met de bijvoeging, dat het comité voor heden verder geen nieuws had en dus de zalen weer konden worden ontruimd.

Nog voordat de vluchtelingen uiteen gingen, herinnerde een lid van de vrijwillige politie, op het podium verschenen, aan het concert, dat op dit ogenblik vanwege de ontwikkelingscommissie in het salon Doele voor de Belgische vluchtelingen gegeven werd. Hij stelde zich beschikbaar hen daarheen te leiden. Van die welwillendheid maakten velen gebruik en nu trok een lange rij van uitgewekenen met aan het hoofd de vrijwillige politiedienaar naar de Doele.

Het concert was daar reeds begonnen, echter slechts voor een kleine 100 Belgen. De meesten waren ter vergadering gegaan. Doch nu was de zaal weldra geheel gevuld en werd er met grote belangstelling geluisterd naar de zeer verdienstelijke zang van mevrouw Van der Meer-Offers en mevrouw van Tricht-Urius, die beiden op voortreffelijke wijze begeleid werden door mejuffrouw Jeanette Cijfer. Hartelijk applaus klonk na elk nummer van het programma, dat hetzelfde was als voor de uitvoering, voor een paar weken gegeven voor de werklozen.

De heer P. F. M. Thijssen, lid van de gemeenteraad, heeft voor de aanvang van het concert een kort inleidend woord gesproken. Daarbij wees hij er de aanwezigen op, dat zij, nu de autoriteiten de verzekering geven, dat in en voor Antwerpen alles rustig is, in hun welbegrepen eigen belang zouden handelen, zo spoedig mogelijk terug te keren.

Voor de terugkeer van Belgische uitgewekenen loopt hedenmorgen van hier naar Roosendaal een extra trein, die om 9 u 35 's morgens van station Delftse Poort vertrekt, te Dordrecht om 10 u 04 stopt voor de opnemng van vluchtelingen en te Roosendaal aansluiting heeft op de trein naar Antwerpen (Merksem).

Gewonde Belgische soldaten.

Van de hier aangebrachte gewonde Belgische soldaten zijn uit de Rode Kruiskliniek in de Raampoortstraat, reeds 19 en uit het ziekenhuis op de Coolsingel 5 als hersteld ontslagen. In de marinierskazerne zijn zij voorlopig gehuisvest om van daar naar een van de interneringdepots opgezonden te worden.

De etappe arts, overste Nord, heeft telegrafisch bericht ontvangen, dat heden 31 gewonde Belgische militairen uit Middelburg alhier

worden aangebracht, en dat er woensdag 40 uit Bergen op Zoom zullen volgen.

Amsterdam. Belgische vluchtelingen.

In een officiële kennisgeving, welke ten behoeve van de Franssprekende Belgen, die thans hier ter stede vertoeven, ook een Franse vertaling bevat, delen burgemeester en wethouders mede, dat zij verspreid wonende familieleden van uit België uitgeweken personen wensin te lichten omtrent elkanders verblijfplaatsen, en daarom alle personen, die uit België gevlucht zijn en thans verblijf houden te Amsterdam bij particulieren, verzoeken in het belang van hen en hun familieleden, aangifte te komen doen van hun verblijf te Amsterdam, aan het bureau van het bevolkingsregister, Singel 453.

Het is zeer wenselijk, dat deze personen, bij de aanmelding ter inschrijving, meebrengen de in hun bezit zijnde trouwboekje's, bewijzen van inschrijving in het bevolkingsregister van hun verlaten woonplaats of andere bescheiden.

De voor de inschrijving nodige opgaven kunnen ook schriftelijk aan genoemd bureau gedaan worden bij gefrankeerde brief, waarin dan duidelijk vermeld moet worden: namen, voornamen, ouderdom, eventueel beroep, plaats van herkomst met adres aldaar en het tegenwoordige adres alhier.

Hoofden van gezinnen, die Belgische kinderen hebben opgenomen worden verzocht mondeling of schriftelijk gelijke opgaven omtrent die kinderen te verstrekken.

Het bureau van het bevolkingsregister is voor bedoelde inschrijving, van woensdag 21 oktober aanstaande af geopend op werkdagen van 9 tot 4 uur, 's zaterdags alleen van negen tot 1 uur.

De subcommissie voor de repatriëring uit de centrale commissie voor de Belgische uitgeweken naar Amsterdam brengt ter kennis van de Belgische uitgewekenen, dat op verzoek van vele uitgewekenen, voor wie dringende redenen tot vertrek aanwezig zijn, onder meer de stadsbedienden der gemeente Antwerpen, beenhouwers, bakkers en kruideniers, binnen enkele dagen de gelegenheid zal worden gegeven naar Antwerpen terug te keren.

Zij, die hiervan gebruik wenschen te maken, moeten zich daartoe aanmelden in de Oude Effectenbeurs (toegang Oudebrugsteeg) van dinsdag 20 oktober af, tusschen 10 u 30 en 4 u, of daarvan mededeling doen op de formulieren, die hen aan hun verblijfplaatsen zullen worden verstrekt.

Amsterdam. Gezondheidscommissie.

In de gisterenavond gehouden vergadering van de gezondheidscommissie heeft de heer Tellegen, directeur van Bouwen en Woningtoezicht, enkele mededelingen gedaan omtrent de werkzaamheid en de plannen van de centrale commissie voor de Belgische vluchtelingen.

Het aantal vluchtelingen, dat hier is geweest, is niet juist bekend, evenmin als het getal, dat er nog is. Ongeveer 10.000 zijn naar de provincie vervoerd. Zoals bekend, is het vervoer naar de provincie thans, in verband met de onderhandelingen over de terugkeer der Belgen naar hun vaderland, stopgezet. Gisterenochtend zijn de laatsten, ongeveer 400, weggegaan.

Oorspronkelijk waren er circa 70 doorgangshuizen in gebruik, thans nog ruim 60. Deze bevatten naar schatting 6000 vluchtelingen. Bovendien zijn er een aantal, dat niet bekend is, bij particulieren ingekwartierd.

Iedere dag komen er nog een klein aantal nieuwe vluchtelingen aan.

Spreeker constateerde met blijdschap dat in Amsterdam geen enkele Belg dakloos is gebleven of honger heeft behoeven te lijden. Daarvoor verdienen de commissies alle hulde.

Daar echter het werk voor particulieren te afmattend werd, heeft de gemeente het thans in handen genomen en is de centrale commissie gevormd.

Bij de besprekingen in die centrale commissie was men eenparig van oordeel, dat het hoogst gewenst is, zo spoedig mogelijk over te gaan tot een centralisatie van alle vluchtelingen, zowel uit een hygiënisch als uit een economisch oogpunt. Wat de gezondheidstoestand betreft, die is onder de vluchtelingen zeer bevredigend. Tot dusver zijn er slechts enkele besmettelijke ziekten, niet van ernstige aard, voorgekomen.

De concentratie vindt plaats in loodsen aan de IJ- en Handelskade, die daarvoor door de maatschappij Nederland zijn afgestaan, op voorwaarde, dat de gemeente zich met het beheer belast.

Naar die loodsen gaan dus alle vluchtelingen uit de doorgangshuizen, en de commissie hoopt, dat ook de particulieren, die vluchtelingen in huis hebben, deze, in het algemeen belang, naar de loodsen zullen zenden. Zeggingsrecht heeft men daarover natuurlijk niet. Zoals vanzelf spreekt, gaat het transport naar de IJ- en Handelskade geleidelijk.

Als beheerder van de centrale etablissementen zal optreden de heer H. S. Hordijk, oud-hoofdcommissaris van politie.

Ouden en gebrekkigen en kinderen zonder verzorging zullen in afzonderlijke gebouwen in de stad blijven, om daar verpleegd te worden.

Ook komt er een afzonderlijk lokaal voor “gevaarlijke” individuen. Dezen komen onder direct toezicht van de hoofdcommissaris van politie, de heer Roest van Limburg. In dat lokaal zal strenge tucht heersen. Verdachte personen hebben te kiezen om daar te blijven of om, krachtens de vreemdelingenwet, over de grens te worden gezet.

Tenslotte zegde de heer Tellegen, dat het centrale gebouw zo ver buiten de stad was gezocht, omdat daar, in die afgelegen buurt, de prikkel om naar België te gaan groter zal zijn, dan in de stad, die veel meer gezelligheid biedt.

De Duitsers in België.

Parijs, 19 oktober. Volgens het officiële communiqué van vanmiddag 3 uur heeft het zware Duitse geschut zonder resultaat het Front Nieuwpoort-Vladslo (ten oosten van Diksmuide) beschoten.

De strijdkrachten der bondgenoten en met name het Belgische leger hebben niet alleen nieuwe aanvallen van de Duitsers afgeslagen, maar zijn zelfs doorgedrongen tot Roeselare, 20 km ten noordoosten van Ieper.

Breda, 19 oktober. Nederlanders, heden per auto uit een dorp nabij Ieper gekomen, delen mee, dat daar in de buurt een hevige slag aan de gang is van Franse en Engelse troepen tegen Duitse infanterie. Vanuit de verschillende plaatsen in de omtrek, welke door de Duitsers bezet zijn, komen van alle kanten Duitsers naar die richting. Vele gekwetsten moeten naar Gent gebracht zijn.

Breda, 19 oktober. De elektrische tramdienst van Breskens naar Merksem is weer gestaakt, omdat het dradennet defect was. Vluchtelingen, die thans over Wernhout terugkeren, kunnen zo nodig tot de grens met de stoomtram gaan en vandaar met wagens van een onderneming te Wuustwezel naar Antwerpen komen. De treinen rijden nog steeds van Essen tot Merksem. Alle personen, die naar Antwerpen willen, moeten aan het gemeentehuis van Merksem een Passierschein vragen. Deze moet dan afgestempeld worden door de Duitse wachtpost te Merksem. De mening, dat de Belgische jongelui bij hun komst te Antwerpen moeilijkheden ondervinden of niet meer uit Antwerpen kunnen komen, is beslist onjuist. Is men in het bezit van een Passierschein, welke ieder bij het eerste bezoek ontvangt, dan kan men totnogtoe steeds Antwerpen in- en uitgaan. De beweringen van sommige mensen, dat de Duitsers in Antwerpen fietsen in beslag nemen, is onjuist. Alle rekwisities voor de militairen geschieden door tussenkomst van het gemeentebestuur. De openbare kennisgevingen zijn alle in de Duitse, Vlaamse en Franse taal gesteld. Ze worden op een drukkerij te Antwerpen gedrukt. Om van het Steel naar zijn Sint Anneke overgezet te worden, gaat met vele moeilijkheden gepaard. Men moet daarbij een gestempelde vergunning hebben of in Sint Anneke wonen.

Churchill over Engeland's aandeel in de verdediging van Antwerpen.

Churchill heeft aan de afdeling marinetroepen welke van Antwerpen is teruggekeerd, een boodschap gezonden, waarin hij allereerst hulde brengt aan hun flink en dapper gedrag en dan verder een reeds lang verwachte verklaring aflegt omtrent Engeland's aandeel in de verdediging van Antwerpen. Het zenden van de marinebrigades naar Antwerpen heeft hun oefening enige tijd onderbroken. Ze werden uitgekozen, ten eerste omdat ze dringend en bitter nodig waren, ten tweede omdat mobiele troepen niet beschikbaar waren voor de vestingdienst; ten derde omdat zij het dichtst in de buurt waren en

het snelst konden worden ingescheept en hun oefening, hoewel nog niet voltooid, even ver was gevorderd als die van een groot deel van de troepen die Antwerpen verdedigden en als die van de vijandelijke troepen welke de vesting aanvielen.

De zending van de marinedivisie naar Antwerpen is geen op zichzelf staand feit, doch maakt deel uit van een grote krijgsverrichting tot ontzet van de stad. Andere en machtiger overwegingen hebben de uitvoering daarvan belet.

De verdediging van de binnenste fortengordel van Antwerpen had nog enige dagen voortgezet kunnen worden en de marine divisie is alleen teruggetrokken toen ze order kreeg dit te doen, daarbij gehoorzaamend aan de algemene strategische toestand, en niet tengevolge van een aanval of druk van de vijand.

De verlenging van de verdediging, te danken aan de komst van deze divisie, heeft het mogelijk gemaakt de schepen in de haven onklaar te maken en menige maatregel van belang te nemen. Het is nog te vroeg om een oordeel te vellen over de invloed, die een uitstel van de overgave met vijf of zes dagen kan hebben gehad op de afloop van de grote slag in Frankrijk. Maar het is zeker, dat het vasthouden voor Antwerpen van ten minste 60.000 Duitsers van grote invloed is geweest.

Afgezien van de onschatbare militaire ondervinding, tijdens het bombardement door de divisie opgedaan, is zij getuige geweest van het meedogenloze optreden van de Duitsers tegen een kleine, onschuldige staat. Deze feiten zullen allen aanvuren om binnen de kortst mogelijke tijd weer tegen de Duitsers in het veld te staan.

Het Belgische volk zal nooit vergeten dat de Engelse marineafdelingen het in het donkerste uur van ellende hebben

bijgestaan, gelijk, indien het God behaagt, zij het zullen bijstaan als België zijn zelfstandigheid door de legers der bondgenoten zou hebben herkregeu.

Van Antwerpen naar Brussel.

Men schrijft ons uit Roosendaal:

Ik seinde u voor het ochtendblad in het kort een indruk van onze autotocht over Antwerpen naar Brussel. Hier volgen nog enkele aantekeningen over deze reis.

Voor het binnenkomen in Antwerpen moesten we dit keer uitstappen aan de heerweg in Merksem, waar Duitse marinematrozen ons verwezen naar de Kommandantur. De plaatselijke commandant is er met zijn staf gevestigd op het kasteel Beukenberg. Aan de poort een lange file van mannen maar dankzij onze aanbevelingsbrieven en vooral ook aan ons Nederlandschap, waardoor we ons nu in België zowel tegenover de Belgische als tegenover de Duitse overheid zo'n beetje als verwende kinderen gevoelen, mochten we ook hier aanstonds doorgaan, de brede oprijlaan langs naar het deftige huis, dat hier wel heel idyllisch ligt tussen het gouden herfstgeboomte, omringd door nog nagloeiende late bloemen in de perken.

Er staat aangeschreven, dat alle mannen van 16 tot 60 jaar, om in Antwerpen binnen te komen, hun passen moeten laten aftekenen. Een maatregel, die de terugkomst van de vluchtelingen zeker aanzienlijk zal remmen, vooral omdat de commandant hiervoor slechts op bepaalde uren zitting houdt.

In de weidse hal, op het smyrnatapijt, voornaam interieur met een keur van schilderijen aan de wanden, kwam een marineofficier ons zeer hoffelijk tegemoet. Want de mannen van de vloot, langs alle

rangen, die hier nu de bezetting vormen, onderscheiden zich door hun eenvoud en hun vriendelijke goedmoedigheid weldadig van tal van hun makkers uit het leger. Met toch even iets van weemoed, die zo weldadig aandoet tegenover veler hooghartige, triomfantelijke toon van overwinnaars, sprak deze jonge zeeman zijn deernis uit over al die ellende in het arme, kleine land als gevolg van de oorlogsnoodzakelijkheden.

Hoewel de tijd reeds verstreken was, ging hij zelf binnen in een van die deftige zalen, waar de kolonel aan de lunch zat, om toch nog onze papieren van diens handtekening voorzien te krijgen. En dadelijk kregen wij het bewijs: "Herr die en die kann nach Antwerpen hin und zurück passieren", met de verschillende ondertekeningen en parafen, heel secuur, en voorzien van het stempel der Kaiserliche Marine Kommandantur rondom de Duitse adelaar. Voor de auto's was daarbij een groot papier met rode letters, dat deze wagens niet in beslag genomen mogen worden en vrij konden doorgaan.

Toevallig woonde ik hier een gesprek bij van een Belgische suikerfabrikant met de innemende luitenant. Of de fabrieken in Antwerpen weer in werking gesteld mochten worden? Wel natuurlijk, hoe eerder hoe beter. Maar aan wie kunnen wij ons product verkopen? Toch immers aan iedereen, die het van u nemen wil, aan Belgen, aan Duitsers. Of denkt u, dat wij in deze moeilijke tijden 's morgens ook niet graag ten minste suiker in onze koffie hebben?

Sedert donderdag, toen wij alleen maar even aan de grens bij Putte aangehouden waren, bleek de controle aan de toegangen tot de stad aanmerkelijk verscherpt. Maar overal stond naast de matrozen met het geweer op schouder, een Belgisch burger, die de landskleuren om de arm droeg: een lid van de commissie voor orde en veiligheid, en

met een vrijgevig handgebaar bewoog hij de post tot wat gemak van beweging.

Ik seinde u reeds de uitslag van mijn onderhoud met een der directeuren van de Nationale Bank te Antwerpen over de geldwaardigheid der bankbiljetten, waar men in ons land aan twijfelde. Een landstormman schilderde er voor de poort. Hij zag er wat moe en mistroostig uit. Ja, vertelde hij, bij Leuven had hij drie dagen in de loopgraven gelegen, dag en nacht door zonder enig voedsel dan zijn noodrantsoen, de keel verschroeid van dorst. En hij behoorde tot de zeven van zijn hele regiment, die ongedeerd daarvan waren teruggekeerd. Toen haalde hij onder zijn kakibus het portret te voorschijn van zijn vrouw en twee snoezige kinderen. Dat liet hij ons zien, zonder spreken. Maar al duurde het ook nog zo lang voor hij weer thuis terug mocht komen, hervatte hij zich, eerst moest en zou Duitsland overwinnen. We spraken over de slag aan de Aisne. O, dat was enkel een krijgslist van het Duitse leger, om de verbondenen hier zo lang op te houden. Op 's keizers bevel hadden de Duitse troepen niet in Parijs mogen binnengaan, omdat daar immers pest heerst. Hun officieren hadden het hen zelf verteld. Maar inmiddels trokken de vrije legerafdelingen over Oostende naar Calais, om, voegde hij er als een zwaar geheim fluisterend aan toe: om van daaruit over het kanaal heen Londen te gaan bombarderen met hun zware geschut ...

Hij was een ernstig man, een ontwikkeld man: boekhouder van een grote fabriek. En hij vertelde al deze verbluffende enormiteiten met een rustig, rotsvast vertrouwen, dat alle tegenspraak uitsloot. De officieren hadden het hem zo verteld. De officieren, die al evenmin op de hoogte blijken van wat in de oorlog buiten hun directe omgeving gebeurt, als de naïeve soldaten.

Een ogenblik later hadden wij een kenmerkende ontmoeting. Op verzoek van een gevluchte familie zouden we gaan zien of haar huis ongedeerd was, ergens in een straat, die we niet kenden. Het was leeg op de Kunstlei. Maar daar kwam een heer aan, en terwijl de chauffeur reeds remde riep ik: "Och meneer ... meneer kunt u ons ook ..." Maar de voorbijganger deed of hij niet hoorde, en keerde met versnelde pas terug. We haalden hem in, begonnen weer te vragen. Hij haalde de schouders op, antwoordde even "comprends pas", en ontweek ons opnieuw.

Toen begreep ik: "Wij zijn Nederlanders!" riep ik hem na. En meteen stond hij stil, groette, kwam naar ons toe. "Duitsers antwoord ik niet, nooit!" zei hij met felle nadruk. "Ieder, die mij wat vraagt, krijgt op zijn hoogst: Comprends pas".maar inmiddels zat hij al naast de bestuurder om ons te loodsen. Hij was een Belg, vertelde hij, vertegenwoordiger van een Nederlandse meubelfabriek, die hij hier opgericht had en tot bloei gebracht door 15 jaar lang hard werken. Een granaat had er de vlam ingestoken, alles vernield, de grote voorraden verbrand ... niets, niets als een puinhoop. En geen cent assurantie uitbetaald natuurlijk. Dus eer hij een Duitser te woord zou staan ... liever beet hij zijn tong af!

Onder het wachten op onze besprekingen in het raadhuis, gingen de dames wat wandelen. Zo stapten zij een winkel van herenartikelen binnen, wandelen zonder winkelen is voor dames nu eenmaal onmogelijk, zelfs in een gebombardeerde stad, en daar vernamen zij een klein drama. De eigenaar van het magazijn was gevlucht met zijn gezin. Een van de winkeljuffrouwen was dapper ter bewaking achtergebleven. Die morgen had een Duits officier tegen het luik geklopt, ze had opengedaan, en hem op zijn dringend verlangen dassen en andere zaken verkocht voor rond 100 frank. Maar toen had hij betaald met een bon. De juffrouw, bezwaard door haar verantwoordelijkheid tegenover de patroon, had de deur zorgvuldig

achter zich gesloten, en was met het bewijs naar het stadhuis gestapt, om er geld voor te krijgen. Ze trof er meer winkeliers, met dergelijke papiertjes. Doch vanwege de Kommandantur was hun gezegd, dat deze bons zonder stempel waardeloos waren. Ze kregen de waarschuwing mee om dus niets meer op die manier af te geven. De winkeljuffrouw was tot tranen toe begaan met de gevluchte patroon om dit akelige bankroetje. En haar vertrouwen had zo geleden, dat ze maar aarzelend Hollandse dames durfde te helpen.

Intussen hoorde ik in een troepje Antwerpse baliekluiers spreken over het beloofde land van de loodsen aan de dokken. Ze raadden een makker om er toch heen te gaan, want daar was het, met verlof, de laatste tijd geweest: "vrij gappen."

We ontvangen uit Brussel de beide volgende publicaties, waarvan de eerste in de voorstad Vorst alleen werd aangeplakt op twee oktober, de tweede in Brussel en verdere voorsteden op negen oktober 1914. We laten ze hier volgen in de officiële Vlaamse tekst.

I. Bericht.

De Duitse militaire overheid beveelt mij het volgende af te kondigen:

Het Duitse gouvernement weet, dat het Belgisch gouvernement het inzicht heeft drie militieklassen binnen te roepen. Het Duitse gouvernement verbiedt ten stelligste, dat de jongelingen geboren in 1894, 1895 en 1896 naar het Belgisch leger treden. Van heden af zijn die mannen onder de oorlogswet geplaatst. Ze moeten in hun gemeente blijven, zo niet zullen zij streng gestraft worden. Indien ze erin gelukken te ontsnappen, zullen hun ouders het verantwoorden met hun eigen leven. Dat ze rustig thuis blijven en in dit geval zal er hen geen leed geschieden. De jongelingen, waarvan kwestie moet in persoon verschijnen op het gemeentehuis maandag vijf oktober 1914

te 9 uur 's morgens om aan hun naamafroeping te antwoorden en betekenis te ontvangen van bovenstaand bevel.

Twee oktober 1914. Vorst.

De burgemeester,
Denis.

II. Kennisgeving.

De Belgische regering heeft in het gebied door de Duitse troepen bezet aan weerplichtigen van enige jongere jaargangen bevelen tot oproeping laten toekomen. Deze Belgische bevelen zijn ongeldig. In het door Duitse troepen bezette gedeelte van het land zijn voor alle inwoners uitsluitend de bevelen van het keizerlijk Duits gouvernement en de hem ondergezette overheden geldig.

Hiermee wordt aan de ontvangers der Belgische bevelen tot oproeping uitdrukkelijk verboden aan deze gevolg te geven. Weerplichtigen mogen in het vervolg het bereik van de tegenwoordige verblijfplaats (stad of gemeente) zonder goedkeuring der Duitse overheid niet meer verlaten, anders zou hun familie verantwoordelijk gemaakt worden.

Weerplichtigen die in het bezit zullen gevonden worden van een bevel tot oproeping of van een erkenningsmedaille worden als krijgsgevangenen behandeld.

Brussel, 7 oktober 1914.

De gouverneur-generaal in België,
Baron von der Goltz.

De klokken luiden. In de Antwerpse Tijdingen in is het volgende bericht verschenen:

Zondag zijn voor het eerst weer de klokken op de Antwerpse kerktorens geluid.

Deze vertrouwde klanken vertolkten niet alleen de gemoedstoestand der Duitsers, maar waren ook voor de godsdienstige bevolking een geestelijke opwekking. Zij verkondigden de blijde tijding dat geregelde toestanden weer zijn ingetreden, dat wij ons in goede betrekkingen tussen Belgen en Duitsers mogen verheugen, en dat onze moederstad Antwerpen haar kinderen tot zich roept.

Naar aan de Frankfurter Zeitung wordt medegedeeld, is aan de stad Antwerpen een oorlogsbijdrage van 30 miljoen frank opgelegd.

Proclamatie.

Terugkeer Belgische vluchtelingen.

De burgemeester van Rotterdam maakt bekend, dat het overleg van de Nederlandse regering met het Duitse opperbestuur omtrent de terugkeer der Belgische vluchtelingen tot gunstig resultaat heeft geleid.

De terugkeer is toegestaan, niet alleen naar Antwerpen en omgeving, maar naar heel België.

Daarvan zijn alleen uitgezonderd dienstplichtige mannen, die bij terugkeer als krijgsgevangenen zullen beschouwd worden.

De burgemeester wekt thans de vluchtelingen op, terug te keren naar hun land, in welk belang het is dat de gewone gang van zaken spoedig wordt hervat.

De burgemeester hoopt dat alle Rotterdamse burgers, die vluchtelingen hebben gehuisvest, met hem in deze geest zullen meewerken. Hij nodigt deze burgers uit aan een der politiebureaus

of politieposten op te geven of de door hen gehuisveste vluchtelingen bereid zijn terug te keren.

De treinen lopen weer van Roosendaal naar Antwerpen en in die stad zijn ruimschoots voldoende levensmiddelen aanwezig.

Rotterdam, 17 oktober 1914.

De burgemeester voornoemd,
Zimmermann.

Uit Breda meldt men ons:

Langs de rijbaan over Zundert keren de vluchtelingen met allerlei voertuigen terug. Deze laatsten behoren voor het merendeel in dorpen rondom Antwerpen thuis.

Postverkeer met België.

Men meldt ons, dat het postverkeer met het bezette gedeelte van België nog verbroken is, en dat herstel van dat verkeer vooreerst nog niet is te verwachten.

De collecte, werd hier de vorige week per auto gehouden is ten bate van de Belgische vluchtelingen, heeft ongeveer fl. 1300 opgebracht.

Dinsdag 20 oktober 1914 – avondeditie

Belgische vluchtelingen.

Hofmaarschalk jhr. Boreel, is thans in Den Haag teruggekeerd van de hem door de koningin verstrekte opdracht naar de met Belgische

vluchtelingen bevolkte plaatsen in het zuiden van het land. Hij heeft over bedoelde tocht enige mededelingen gedaan.

Ten eerste, aldus jhr. Boreel, was het de bedoeling van hare majesteit de koningin, dat ik mij persoonlijk zou overtuigen, of de Nederlandse bevolking van de grensplaatsen, vooral van die plaatsen, waar de binnenkomst van de vluchtelingen het grootst geweest is, niet geleden heeft onder deze bijzondere omstandigheden, en ook hetzelfde van de militaire bezetting in die grensplaatsen

Jhr. Boreel kon aan hare majesteit de koningin mededelen, dat overal in alle opzichten de toestand van de Nederlandse bevolking goed is. De laatste weken, aldus zegde de heer Boreel verder, hebben de bewoners der grensplaatsen eigenlijk nacht en dag gearbeid, en het was voor mij haast onbegrijpelijk, op welke wijze men in zulk een korte tijd zoveel tot stand heeft kunnen brengen.

Wat me ook opviel, was de grote samenwerking tussen civiele en militaire autoriteiten. En dan die hulpvaardigheid bij de militairen, die grenzeloze volharding van deze soldaten, die in het begin dag en nacht bezig zijn geweest. Ik kan alles niet genoeg onderlijnen. Wie heeft niet meegewerkt om zo spoedig mogelijk tot een goed geheel te komen.

De plaatsen, welke naar mijn zeer bescheiden oordeel wel het meest plotseling gestaan hebben voor een ontzaglijke toevloed, zijn wel Bergen op Zoom, Putte en in Zeeland Sluis en Hulst; maar ook niet te vergeten Roosendaal, Ossendrecht en Woensdrecht en ongeveer geheel Zeeuws Vlaanderen. Bergen op Zoom heeft wel de grootste toeloop gehad.

Wat daar gedaan werd is niet genoeg te waarden: grote gebouwen zijn plotseling in gasthuizen veranderd of voor andere doeleinden

ingericht. Jhr. Boreel noemde het Sint Aloysiusgesticht en de ambachtsschool. Deze ambachtsschool was beneden ingericht voor zeer jonge zieke kinderen, boven voor andere ziekten. Toen de zondag er was, waren er al ongeveer 60 zieke kinderen, die er met de grootste toewijding verpleegd worden.

Ik kan, zo eindigde de hofmaarschalk zijn mededelingen, ook niet genoeg mijn dank betuigen aan eigenaars en militaire autoriteiten, die mij alles in zo korte tijd hebben laten zien. Allen hebben ze mij ook verzocht, behalve hun dank aan hare majesteit de koningin, ook aan de dames en heren uit Den Haag hun dank uit te brengen voor al de zaken tot verpleging van zieke kinderen en zuigelingen, ook uit naam van de vluchtelingen.

De Belgische consul-generaal te Amsterdam heeft van de Belgische regering uit Havre het volgende bericht ontvangen, dat gisteren in de voormalige effectenbeurs was aangeplakt:

“Les fonctionnaires de l’administration belge, tels que douaniers, agents de poste, des télégraphes et des chemins de fer peuvent rentrer en Belgique.

Tous leurs droits envers le Gouvernement belge, provisoirement établi en Hâvre, seront sauvegardés, pourvu qu’ils fassent devant le consul général de Belgique à Amsterdam, par écrit, la déclaration que leur désir sincère est de rentrer à la disposition du Gouvernement belge”.

Er zal tot nader order dagelijks van 8 uur ‘s morgens tot 8 uur ‘s namiddags van Roosendaal elk uur een trein naar Antwerpen vertrekken voor vervoer van uitgewekenen. De Nederlandse spoorwegmaatschappijen laten in aansluiting daarop uit verschillende vluchtelingencentra extra treinen rijden, die voor 1500

personen plaatsruimte derde klasse hebben. Het vervoer geschiedt kosteloos.

Met het oog op het belang van ontlasting van de stellingen, waar in het belang van de defensie de aanwezige voorraden levensmiddelen zolang mogelijk moeten worden bewaard, geschiedt de regeling van de terugvoer van Belgische uitgewekenen op het ogenblik in de eerste plaats door de zorgen van de militaire autoriteit. Binnenkort zal de regeling daarvan in handen der burgerlijke overheid worden overgegeven.

Inmiddels heeft reeds de minister van binnenlandse zaken opdracht gegeven dat dagelijks 2000 vluchtelingen uit Zeeland per schip naar Antwerpen zullen worden overgebracht.

Door de zorgen van zijn departement geschiedt ook het geleidelijk transport van de uitgewekenen, die ondergebracht waren op de negen voor Dordrecht op stroom liggende aken.

Het centraal inlichtingenbureau voor Belgische vluchtelingen, ingesteld door Mr. Louis Franck, voorzitter der intercommunale commissie te Antwerpen, verzoekt ons het volgende mede te delen:

Het centraal bureau staat onder beschermheerschap van de consul-generaal der Nederlanden te Antwerpen, de heer van den Bergh, en is in twee afdelingen gesplitst. De Belgische afdeling wordt gevormd door de heer Poplimont, advocaat, als voorzitter, Van der Molen, senator, Montens, lid van de gedeputeerde staten, en Schobbens, griffier der gedeputeerde staten, als leden. De Nederlandse afdeling wordt gevormd door de heren M. E. M. Megers, als voorzitter, W. A. van der Veen, E. M. von Baumhauer en M. G. W. baron de Vos van Steenwijk, als leden.

De dagelijkse leiding is opgedragen aan een bureau van uitvoering, waarvan de heren Schobbens en Van der Veen voorzitter zijn.

Het bureau heeft zijn kantoor te Antwerpen: Kunstlei 64. Bovendien is een vertegenwoordiger van het bureau gevestigd te Roosendaal.

Zolang de post en de pakketpost tussen Nederland en Antwerpen niet regelmatig werken, doet men het best, brieven en stukken, bestemd voor het bureau, te adresseren aan de vertegenwoordiger van het Belgisch-Nederlands inlichtingenbureau, Brugstraat 51, Roosendaal.

Het bureau verstrekt inlichtingen omtrent personen, zaken en toestanden te Antwerpen. Voor het aanvragen van de inlichtingen moet gebruik gemaakt worden van formulieren, welke verkrijgbaar zijn te 's-Gravenhage bij het centraal bureau voor inlichtingen, Lange Voorhout 45, en te Roosendaal bij de vertegenwoordiger van het bureau.

Inlichtingen kunnen alleen worden gevraagd door bemiddeling van plaatselijke inlichtingenbureaus voor vluchtelingen. Slechts aan deze worden op aanvraag kosteloze blanco formulieren toegezonden. In plaatsen, waar zodanige inrichtingsbureaus niet bestaan, worden derhalve de belanghebbenden dringend uitgenodigd een zodanig bureau op te richten en daarvan aan het centraal bureau te Antwerpen kennis te geven.

Men meldt ons, dat een groot aantal gemeentebesturen zich gewend heeft tot het departement van financiën om een voorschot, teneinde te kunnen voorzien in de uitgaven, nodig voor het onderhoud van Belgische vluchtelingen.

Het juiste aantal hier te lande vertoevende Belgen is nog niet op te geven, maar als zeker mag worden aangenomen, dat dit getal niet

ver beneden een miljoen is. Hiervan worden velen door particulieren onderhouden, maar verreweg het grootste deel komt ten laste van het rijk. Neemt men aan, dat de verplegingskosten per hoofd fl. 0,30 per dag bedragen, en dat het aantal van rijkswege te onderhouden Belgen op ongeveer 500.000 mag worden geschat, dan is dit voor het rijk een uitgave van fl. 150.000 per dag.

Het voor dit doel aan de regering toegestane bedrag van fl. 100.000 was aangevraagd vóór de val van Antwerpen, waardoor honderdduizenden Belgen over onze grenzen kwamen, en was bestemd om te voorzien in de uitgaven voor de vele vluchtelingen, daarvoor reeds in ons land opgenomen.

De Heer Robert W. de Forest, van het Amerikaans-Belgisch ondersteuningsfonds te New-York, heeft \$ 25.000 gezonden, aan dr. Henry van Dyke, de Amerikaanse gezant in Den Haag, die dit bedrag gezonden heeft aan de voorzitter van het Nederlandse hoofdcomité voor hulp aan Belgische vluchtelingen.

De Amerikaanse gezant is voornemens, in de loop dezer week een bezoek te brengen aan de Belgische vluchtelingen te Roosendaal, Breda en andere grensplaatsen.

Uit Vlissingen meldt men ons.

Hedenmorgen zijn van hier met een extra trein vele vluchtelingen op reis gegaan naar Antwerpen. Ook zijn er velen naar Gent teruggekeerd.

Uit Breda meldt men ons:

Inwoners van Mechelen, in grote getallen hedenmorgen alhier vergaderd, hebben eenparig besloten, morgen naar de plaats hunner inwoning terug te keren.

Heden zijn van Breda weer vele honderden vluchtelingen, merendeels middenstanders en neringdoenden, over Roosendaal naar Antwerpen teruggekeerd. Bij het vluchtelingencomité meldde zich ook een aantal spoorwegbeambten aan, die hun werkzaamheden willen hervatten.

Gisteren heeft het comité 2000 uitgewekenen gehuisvest en gevoed. Thans worden de voor bewoning minder geschikte ruimten successievelijk ontruimd, waardoor centralisatie van de vluchtelingen en betere hygiënische toestanden verkregen worden.

Belgische onderwijzers en onderwijzeressen.

De minister van binnenlandse zaken heeft door bemiddeling van de commissarissen der koningin in de onderscheidene provincies de burgemeesters van alle Nederlandse gemeenten uitgenodigd, na te gaan, of er onder de Belgische vluchtelingen, die in hun gemeente verblijven, onderwijzers of onderwijzeressen voorkomen, en zo dit het geval is, de namen en verblijfplaatsen van deze onderwijzers en onderwijzeressen met gelijktijdige vermelding van hun standplaats in België op te geven aan de heer P. Otto, lid van de Tweede Kamer, te Bloemendaal, waarnemend secretaris van het Bureau International de Fédérations d'Instituteurs. Deze maatregel mag echter geen invloed hebben op de bevordering van de terugkeer van deze vluchtelingen naar hun eigen land.

Rotterdam. Belgische vluchtelingen.

Met de stoomboot telegraaf IV, van de firma H. Braakman en C°, zijn vanochtend ongeveer zeventig Belgische vluchtelingen van hier naar Antwerpen vertrokken. Gisteren was dit aantal ongeveer 20.

Er zijn heden wat meer vluchtelingen teruggekeerd dan gisteren. Met de trein van 8 uur hedenmorgen vertrokken 250 betalenden en 120 uitgewekenen, die kosteloos vervoerd werden.

Van de extra trein naar Roosendaal, die uit Amsterdam kwam en van hier om 9 u 35 vertrok, hebben heel weinig vluchtelingen gebruik gemaakt om huiswaarts te keren. Van hier gingen er 80 kosteloos mee.

De trein van 11 uur naar het zuiden nam er nog 120 mee, 50 betalenden en 70 die kosteloos meereisden.

Gewonde Belgische soldaten.

Vandaag zijn weer drie gewonde Belgische soldaten uit de Rode Kruiskliniek in de Raampoortstraat en vijf uit het ziekenhuis op de Coolsingel als hersteld ontslagen. Het in de marinierskazerne verblijf houdende aantal Belgische soldaten is daardoor tot 32 gestegen.

Gisteren hebben deze militairen gratis een bezoek aan de dierentuin gebracht en vanavond zijn voor hen plaatsen in het Casino gereserveerd door de directeur van dit variété.

In plaats van 31, zoals in het ochtendblad gemeld werd, worden hedennamiddag ruim 70 gewonde Belgische militairen uit Middelburg alhier verwacht. Zij worden verdeeld over drie klinieken.

Aan de onderwijzers en onderwijzeressen onder de Belgische vluchtelingen wordt verzocht, zich te melden op het hoofdbureau van politie aan het Haagseveer. Dit ter verkrijging van een opgave van hun aantal, namen en adressen.

Amsterdam. Belgische vluchtelingen.

Hedenmorgen in de vroege reeds is de uittocht van Belgische vluchtelingen naar hun land uit Amsterdam begonnen. Dat waren de min of meer bemiddelden, die zelf de reis betalen, en hun aantal was nog niet groot. Om half elf echter begon in de Oude Effectenbeurs de aanmelding van diegenen, die gratis willen terugreizen, en dat waren er nog wel geen duizenden, maar toch verscheidene honderden. Tot 12 uur verdrongen zich voor de ingang van de beurs bij de Oudebrugsteeg en voor de verschillende bureaus van aanmelding in de beurs een vrij lange en dichte rij van gegadigden.

Hun was medegedeeld, dat van heden af elke dag de directie van de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij een extra trein laat rijden van Amsterdam naar Roosendaal voor die vluchtelingen, die gratis naar Antwerpen wensden te worden vervoerd. De biljetten hiervoor reikte de subcommissie voor repatriëring van de Belgische vluchtelingen uit. De extra trein vertrekt uit Amsterdam om 7 uur 10, Haarlem 7 uur 40, Leiden 8 uur 22, Den Haag 8 uur 50, Delft 9 uur 07, Rotterdam Delftse Poort 9 uur 35, Dordrecht 10 uur 10 en komt om 11 uur 02 te Roosendaal aan. Uit Roosendaal kunnen de repatriërenden met de trein, die om 12 uur van daar vertrekt, tot Merksem verder rijden.

Hedenmorgen heeft hier ter stede een vergadering plaats gehad van een comité uit ambtenaren, bedienden en werklieden der verschillende diensten van het ministerie van Belgische spoorwegen, post, telegraaf en marine. Besloten werd aanstaande donderdagmorgen te 10 uur alhier een algemene vergadering te houden van al deze ambtenaren, bedienden en werklieden, voor zover ze zich in Nederland bevinden.

De Antwerpse stadsbedienden zullen donderdagnamiddag om 2 uur vergaderen. Dan zullen er vermoedelijk nadere mededelingen kunnen worden verstrekt omtrent de stand van zaken in Antwerpen.

Een paar gedelegeerden uit het bestuur van de afdeling Amsterdam van de Nederlandse federale bond van werklieden, dat in deze zijn medewerking verleent, vertrekt morgen naar Antwerpen, teneinde daar een conferentie te hebben met het stadsbestuur.

Overeenkomstig de wens van onze regering wordt de terugkeer van de Belgische vluchtelingen naar hun land zoveel mogelijk bevorderd, zonder dat er, dat spreekt vanzelf, van enige dwang sprake is. In een brief van de commissaris der koningin in de provincie Noord-Holland aan de burgemeesters in deze provincie lezen wij: Namens de minister nodig ik u daarom uit, voor zover zich in de gemeente vluchtelingen bevinden, tot deze de vraag te richten, of zij tot terugkeer bereid zijn.

Zij, die bepaaldelijk weigeren, behoeven niet gedwongen te worden, maar een zachte drang om terug te keren schijnt de minister niet misplaatst. Natuurlijk is een en ander niet toepasselijk op uitgewekenen, die geheel in hun eigen onderhoud voorzien.

Ook mogen, en daarop wordt bijzonder de aandacht gevestigd, op straffe van als krijgsgevangenen te worden behandeld, niet terugkeren de mannen, die in een of andere vorm dienstplichtig zijn in het Belgische leger.

Naar we vernemen, beliep het aantal vluchtelingen, dat zich heden aanmeldde om morgenochtend te vertrekken, om 3 uur ongeveer 300.

De Duitsers in Frankrijk en België.

Parijs, 19 oktober. Officieel bericht van 11 uur 's avonds:

In België zijn de aanvallen der Duitsers tussen Nieuwpoort en Diksmuide door het Belgische leger afgeslagen.

Berlijn, 20 oktober. Uit het grote hoofdkwartier:

De Duitse troepen, die van Oostende langs de kust zijn opgerukt, zijn aan het IJzerkanaal bij Nieuwpoort op vijandelijke strijdkrachten gestoten. Met deze zijn zij sedert eergisteren in gevecht gewikkeld.

Londen, 19 oktober. De correspondent van de Morning Post in Noord-Frankrijk verneemt uit naar hij zegt goede bron, dat de bondgenoten Oostende heroverd hebben.

Breda, 20 oktober. Gisterenmiddag heeft in het door de Duitse troepen bezetten fort Brasschaat een kruitontploffing plaats gehad. Drie Duitse soldaten werden ernstig gekwetst. De oorzaak moet liggen aan onvoorzichtigheid van de Duitsers.

Breda, 20 oktober. Belgen, die uit Antwerpen teruggekeerd zijn, om hun nog hier vertoevende huisgezinnen af te halen, raden iedereen ten sterkste aan, onverwijld naar Antwerpen terug te gaan. In de buitenwijken worden door het Antwerpse grauw herhaaldelijk daden van plundering bedreven.

Verbetering. In het telegram uit Breda in het ochtendblad van heden staat abusievelijk: "de elektrische tramdienst van Breskens naar Merksem heeft de dienst gestaakt"; het moet zijn "Van Brasschaat naar Merksem".

Aan de Brabantse grens.

De bekende volksvertegenwoordiger van Antwerpen, Frans Van Cauwelaert was voor het bombardement van de stad door de Belgische regering afgevaardigd naar Nederland, om bij de plaatsing van de vluchtelingen regelen op te treden. Vanmorgen is de heer Van Cauwelaert met een aanbeveling van onze minister van binnenlandse zaken naar Zeeland vertrokken op een rondreis, om

zich te vergewissen van de daar heersende toestanden onder de uitgewekenen en om hen toe te spreken ter opwekking om terug te keren.

Gisteren hield hij toespraken tot zijn landgenoten in het circus te Scheveningen en in het hotel Victoria in Den Haag. Na afloop van deze laatste vergadering van aanzienlijke Belgen werd de volgende brief, ondertekend door graaf de Baillet Latour, senator en oud-gouverneur van de provincie Antwerpen, de kamerleden Duysters en Van Cauwelaert, beiden van Antwerpen, vele advocaten, notarissen enzovoort, verzonden:

“Aan hare Majesteit Wilhelmina, koningin der Nederlanden.

Mevrouw. Met al de verschuldigde eerbied bidden ondergetekenden uwe majesteit de hulde te willen aanvaarden van hun onbegrensde erkentelijkheid voor de liefderijke ontvangst en verpleging, welke honderdduizenden van hun landgenoten in deze voor ons volk rampspoedige dagen in een gastvrij land hebben gevonden.

Geen loop van jaren zal uit de verbeelding van onze bevolking de herinnering weg kunnen vagen aan de helleweek van Antwerpen's beschieting en val, maar duidelijker nog zal de heugenis blijven aan de nooit volprezen edelmoedigheid, met welke naar Uw allerhoogste woord en voorbeeld, Uw regering, Uw leger, alle organen van openbaar bestuur, geheel het volk, zonder enig onderscheid van stand noch gezindheid, de ontelbaren zijn ter hulp gesneld, welke tot verbijstering toe door de hand der verschrikking geslagen, over alle wegen binnen Uw veilig rijk zijn gevlucht. Onafzienbaar was de nood van deze scharen, maar onuitputtelijk tevens de schatten van menslievendheid, welke Nederland bereid hield. En niet alleen hebben tienduizenden Belgen, in de volle zin van het woord, het behoud van het leven aan het liefdadig Nederland te danken, maar

tienduizenden ook de heropleving van hun geloof in het leven en de menselijkheid.

Het zal een hartversterkende lezing zijn, wanneer in al zijn bijzonderheden het verhaal van dit enig liefdewerk zal worden geschreven. Het zal een heerlijke bladzijde blijven in de zo roemrijke geschiedenis van Uw koninklijk huis. Want te midden van de vele zorgen, welke Uwe Majesteit voor het welzijn van het eigen volk omringen, heeft uwe Majesteit de noodlijdenden niet vergeten, welke in Nederland het reddingshuis zouden zoeken, en in een gebaar, waarvan wij nu eerst al de grootheid beseffen, in haar laatste troonrede op voorhand welkom geheten op Nederlands veilige bodem. En toen ze in onmetelijke drommen zijn aangekomen, is Uwe Majesteit haar milddadig volk in liefdesgiften voorafgegaan, en zijn Koninklijke Hoogheid de Prins, uw doorluchtige gemaal, Hare Majesteit de Koningin-Moeder zijn in hoogsteigen persoon onze gekwetsten, zieken en armen gaan bezoeken en sterken.

Heb dank, Mevrouw, voor al de weldaden, welke aan ons arm volk door Uwe koninklijke goedheid zijn bewezen; heb dank, door ons, in de naam vooral van dezen die hun innige gevoelens niet vermogen uit te spreken, van de stil gelaten moeders en de machteloze kinderen, die alleen kunnen wenen en bidden naar God voor het geluk van Uwe Majesteit, van Uw Koninklijk Gezin en Uw natie.

Trouw staat Uw dapper volk, te land en te water, met het zwaard in de hand te waken om zijn geliefde Vorstin en Haar troon, te waken over de eer en de onschendbaarheid van Uw rijk. Maar door zijn groothartige menslievendheid heeft Nederland, in deze dagen, meer gewonnen dan een slag met de wapens. Het heeft de blijvende erkentelijkheid verworven van een broedervolk, de bewondering afdedwongen van alle oorlogvoerenden en de zegen van omhoog over zich gehaald. In deze tekenen moge Nederland veilig blijven en

gespaard van alle oorlogswee, het moge, ongetelde jaren nog, in klimmende voorspoed blijven voortleven onder het wijs beleid van zijn hooggeroemde Koningin." Op aanstichting van mevrouw De Vos, echtgenote van de burgemeester van Antwerpen, van de familie Coetermans en andere vermogende uitgewekenen te Bergen op Zoom, is daar een inschrijving georganiseerd onder de vluchtelingen, om door het stichten van een monument op de Markt van deze door vluchtelingen overstroomde stad voor het nageslacht de herinnering te bewaren van dankbaarheid der Belgen voor de genoten gastvrijheid van heel de burgerij.

De Belgische regering in Frankrijk.

Havre, 19 oktober. Met het Nederlandse stoomschip Ary Scheffer ben ik vandaag te Havre aangekomen en ben dadelijk naar het zogenaamde Nice havrais gegaan, bij Havre, waar de Belgische regering geïnstalleerd is. De Franse regering heeft extraterritorialiteit verleend aan de hotels en de villa's, waar de leden der Belgische regering en het diplomatieke corps bij het Belgische hof, intrek genomen hebben. Vandaar verzonden stukken en brieven worden met Belgische postzegels gefrankeerd. De Broqueville, de minister-president, is niet hier. Hij houdt zich in de nabijheid der Belgische troepen op, evenals de Belgische koning en koningin. Carton de Wiart, ondervoorzitter van de ministerraad, vervangt de Broqueville; hij was zo vriendelijk mij te ontvangen. Over zijn belangwekkende mededelingen zal ik u uitvoerig schrijven. Telegrafisch wil ik u alleen het volgende mededelen: minister Carton de Wiart zegde, dat de Belgische regering ten zeerste getroffen is door de ontvangst van de grote stroom Belgische vluchtelingen in Nederland. In België, aldus de minister, weet men trouwens beter dan wie ook, welke zware plichten de onzijdigheid meebrengt. De regering heeft zich dan ook ten volle rekenschap van de delicate en moeilijke positie, waarin Nederland zich bevindt. Onjuiste berichten, merkte minister Carton

de Wiart verder op, hebben in de aanvang van de oorlog bij sommige Belgen een zeker misverstand doen ontstaan. Bij de regering is echter van enig misverstand nooit sprake geweest. Wij weten dat onze Hollandse vrienden zich altijd gedragen hebben zoals zij moesten.

Van Antwerpen naar Brussel.

Men meldt ons uit Roosendaal:

In het veilig bewustzijn der deugdelijkheid onzer papieren, tuften wij tegen de avond Antwerpen uit naar Oude God. De marinematrozen, met hun ruige, blote nekken, geweer op de schouder, schoten herhaaldelijk uit hun witgouden schildershuisje te voorschijn, wanneer zij reeds in de positie gesprongen bemerkten dat zo waarlijk enkele burgers deze auto's bezaten, in de eindeloze file van maar voorbij jakkerende zware motorwagens met officieren. Doch onze aanbevelingsbrieven deden wonderen. Als zij ze ingezien hadden, maakten de meesten zelfs het militair saluut, zodat wij onze boezems van fierheid voelden zwellen.

Maar de omgeving was er al spoedig waarlijk niet naar om een waan van ijdelheid te bestendigen. Want wanneer er iets geschikt is om de wereldse ijdelheid te manifesteren, dan is het nu wel een tocht door de geteisterde gebieden van het arme Belgenland.

Reeds hebben anderen ons verteld van de verwoestingen langs de steenweg Antwerpen-Brussel, van de gruwzame verminking vooral in het lichaam van die door de eeuwen gelouterde burcht van vroomheid, de Mechelse Sint Romboutskerk, met haar deuren als een serene hunkering ten hemel omhoog in vurig gebed.

Onder de vallende schemer, de melaatse plekken der wijd omgeraseerde en deels verwoeste forten, ver doorgezielt in de vredigheid van het landschap. De gevallen bomen, de vergruizelde

huisjes, de platgetrapte akkers, waar de kadavers van het door kogels en granaten gedode vee reeds weggevoerd waren, de wegen opgestuwd en met diepe vallen en kuilen, de tramrails afgebroken en verkronkeld onder het brute geweld.

“Onze auto behoudt zijn goede zin” zegde onze montere chauffeur “hij danst maar cake walk”.

Inmiddels echter wapperen nu van al de Antwerpse forten de vaantjes der Duitse regimenten, die ze opnieuw bezet hebben, die er naarstig aan de arbeid zijn om wat er stukgeschoten is te herstellen, en hun geschut te plaatsen en: “Laat ze nu maar komen. In geen half jaar krijgen de geallieerden ons weggebombardeerd uit deze, immers waarlijk zeer krachtige versterkingen”, zegde ons een Duitse marineofficier.

De kleinere dorpen zijn alle verlaten. Zij liggen als verstorven in de vallende schemer, zonder spoor meer van leven, zonder een vonkje van licht, met hier en daar reeds de ontbinding. En die sjofele zwervers, die er schuw rondwaren, grauwe zak op de rug, zijn er als de nachtelijke roofdieren, om zich te goed te doen aan het aas. Spookachtig steekt één ongeschonden wiek uit het in elkaar gezakte lijf van een molen.

Tegen het eenvoudig monument als herinnering aan het automobielongeluk, waarbij baron van Zuylen van der Haere hier is omgekomen, staat een gebroken oorlogskar aan. En zo komen wij in Walem, waar de Duitsers bij fakkels bezig zijn de werken van de Antwerpse waterleiding technisch te herstellen, midden in de hopen van puin, waar eens de vreedzame huizen van de welvarende dorpen stonden. Nu enkele brokstukken van bruingeschroeiende muren, hier en daar met een lap behangsel erlangs, een dak zonder pannen, scheef weggezakt op een stuk metselwerk, dat van kogelgaten

doorzeefd is en dan nog weer een in verband gebleven woning, dreigend, als verward met de flarden van een gordijn, dat even wappert op de wind, door de donkere gaten van een stukgeschoten venster. De voordeur is met bijlen open gehakt. Door de bres in het versplinterde hout een donkere laagte, waarin uit een wijde scheur het buitenlicht binnendruift.

In een wonderlijk bezielde blankheid verrijst voor ons uit de Mechelse toren. Over de velden, de woelingen van opgeworpen zand langs de loopgraven. Een hoopje aarde aan de weg, een ruwe plank erop, met wat hooi, en de namen in krijt van wie daaronder begraven liggen. Inderhaast een kruis erop gekrast. Een oude vrouw wroet in het puin, zoekt, zoekt, ...

Een wolkbreuk van hagel heeft alle ruiten over de kassen stuk geslagen, waar de vermaarde fijne Mechelse groenten, de delicatessen van asperges de Malines worden gekweekt, en weer zo'n invalide molen met nog maar twee ongeschonden wieken als in verbijstering geplaatst.

In de schilderachtige kronkelstraten der oude stad, ontrollen mij zeldzaam uit die gezeselde en mishandelde huizen zo zoetjes de meedogenloze, kwispelende witte lappen aan een stuk uit de vensters gestoken, de zielende vredevlagen. Wankel of gescheurde muren of ingestort, door de gesloten luiken van kogels geperforeerd, de open ruïnes op weer en wind, al het gemetselde ontzet, verwrongen tot de wonderlijkste verhouding van wankel evenwicht, de kale gebinten, de dakgeraamten met nog een paar leien erop, omver geploft in een stille oude hof, en nog een rood bloempotje op het afgebroken arduin van een vensterbank, waar een geranium in verwelkt is.

Maar de overal ordenende Duitsers hebben de ruïnes hier en daar reeds weer afgezet met staketsels. Doch de straatverlichting is nog niet hersteld. Achtergebleven landstormmannen, de kakihoezen over hun helmen, gaan rond door de sombere verlatenheid met hun zaklantaarns. De stenen wegjes van de straten zijn lang verwaarloosd met vertrapt stro, met hopen vuil en veel scherven van flessen. De mannen der bezetting hebben wat stoelen en tafels uit de ruïnes gehaald en buiten neergezet langs de rooilijn. Zij zitten er in de schemering hun lange Duitse pijpen te roken. Een geur van gezelligheid, die ze toch ook wel moeten zoeken in de troosteloosheid van zo'n stukgeschoten leeggevluchte stad, waar als een stom verwijt nog die wreed gapende wonde spreekt in het eerwaarde lichaam van de kathedraal op de markt. Er is om de voet van deze verminkte reus wat klein plantsoen binnen een ijzeren hekje. De coniferen groeien er onwetend voort, en lege wijnflessen zijn er overal omheen geworpen in pluizige plokjes hooi. Een zwervende hond zoekt er naar zijn meester.

“Wat een jammer, wat een jammer” zagen wij op het kerkpleintje omhoog naar de onherstelbare verminkingen van het in eigen atmosfeer verweerde gesteente, en we voelden ons klein en huiverig worden van deernis. Een jonge vrouw in ons gezelschap was deze lente nog hierheen ter bedevaart geweest. Ik zag haar gezicht zielig bleek en tranen welden in haar kinderlijke ogen.

“Jammer, jammer!” kwam een der schildwachten voor de poort naar ons toe. “Het is immers hun eigen schuld. Volle 10 weken hebben wij onze handen aan België vol gehad, dat is te lang voor zo'n kleine natie, maar nu het hier eindelijk gebeurd is, trekken wij kort en bondig naar Engeland door en naar Parijs!”.

Een zwaarbaardige reservist hield zich even bij ons op. “Ge moet aan de Kommandantur een bewijs gaan vragen om binnen te mogen, dan

kunt ge schone kunst zien. Onze wachten staan ervoor om al die kerkschatten te bewaken.” Wij keken elkander eens aan en glimlachten weemoedig. “Bewaken!”, herhaalde er een. En zo’n geweldige zware, hoge legerauto snorde binnen, en de slag van de motor echode fel door de verlatenheid. Officieren in hun decoratieve uniformen stappen haastig uit en hun gespoorde stappen klonken hard door en weergalmden in de kerkgewelven. Zakelijk wezen zij elkaar de uitwerking van het geschut; bespraken op luide toon de technische bijzonderheden. Dan klaroende de hoorn, een sirene gilde hoog op en de auto was reeds weer uit zicht verdwenen. Maar nu traden aarzelend een paar ruige Landstormsoldaten nadert, ongeschoren, bestoven en moe. Zij draalden, keken beduusd omhoog en waagden het dan, zoetjes lopend op hun tenen.

In het hoofdportaal bleven zij staan, de mutsen in de hand, waaronder de voorhoofdsstreep wit was, boven het bronsbruin van hun gezichten. Hun weemoedige ogen zochten het wijwaterbekken, toen sloegen zij overgegeven een kruis. Op hoeken van donkere straten en steegjes schoten hier en daar nog enkele bewoners samen. Hun hese stemmen fluisterden heet; hun kijkers spiedden schuw rond; en als een soldaat gemoedelijk hen aan wilde spreken, schrokken zij recht, verstonden niet in hun angst, stamelden een verontschuldiging.

Het was troosteloos, koud en ontzenuwd huiverden wij, de kragen van onze jassen omhoog.

Men meldt ons:

Het Belgische spoorwegpersoneel te Baarle-Nassau heeft thans op eigen gelegenheid een spoorwegdienst georganiseerd tussen de Hollandse grens en Turnhout. Mensen, die ervan gebruik maken, betalen aan het personeel, wat zij anders voor een kaartje moeten

betalen en het geld wordt onderling verdeeld. Zijn er Duitse soldaten in de nabijheid, dan rijdt de trein niet en blijven de rijtuigen en de locomotief op Nederlands gebied.

Zwerftochten op het oorlogsterrein.

De Duitsers hebben Rijsel ingenomen, doch schijnen zich weinig om de stad te bekommeren, maar er alles op te zetten om hun troepen ten westen van de stad in stelling te brengen en de bondgenoten nog verder terug te dringen.

Daar nu reeds de vechtlijn langs het kanaal van Ieper (dat reeds in Duitse handen is), naar Veurne, vrijwel met de Belgische grens samenvalt, kan ik hier resumeren dat geheel België door de bondgenoten ontruimd is, maar, daar we door onze vorige reis wisten hoe sterk de Engels-Franse troepen zijn, konden we met zekerheid aannemen, dat hier voorlopig niet veel veranderingen in de gevechtlijn zullen komen, en wilden dus zo spoedig mogelijk naar Nederland terugkeren.

We namen daartoe donderdagmorgen de weg, die over Roubaix voert, waar evenals in de omliggende gemeenten door de Duitsers gijzelaars genomen zijn.

Langs deze weg is gevochten, maar behalve enige platgeschoten huizen, heeft die strijd geen sporen achtergelaten en tevergeefs informeerden we naar graven van gevallen soldaten. Er werd ons later te Roubaix verteld, dat men hier eigenlijk nooit handgemeen is geweest en het gehele gevecht zich bepaald heeft tot een vrij onvruchtbaar artillerieduel, dat, tot in Brussel gehoord, daar aanleiding heeft gegeven tot de bekende praatjes als zouden de bondgenoten reeds tot Bergen zijn doorgedrongen, wat natuurlijk dadelijk onmogelijk blijkt, als men een blik op de kaart werpt.

Woordelijk vertaal ik verder een artikel uit het Journal de Roubaix van woensdag 14 oktober, dat me tekenend lijkt: “Te Rekkem, dinsdag om 10 uur, waren 2 Belgische soldaten aan het verkennen, en wel per fiets, toen zij, aangekomen in het gehucht Deenster, een Duitse patrouille ontmoetten, bestaande uit 10 ruiters en 20 fietsrijders, die hen niet opgemerkt hadden. Ze verscholen zich achter een heg en vuurden zonder ophouden op de Duitsers. Verrast door het geweervuur trokken deze zich onmiddellijk terug en lieten vier der hunnen dood achter. De beide Belgen, die vreesden dat er naar hen zou gezocht worden, begaven zich in een naburig huis, waar ze snel hun uniform voor burgerkleden verwisselden. Even daarna sloegen ze de weg naar Duinkerken in, voorzien van passen, hun gegeven door de lokale autoriteiten.”

Vanuit Sas van Gent moesten we om Holland te bereiken, weer België in om via Antwerpen en Putte naar Rotterdam te komen. Het kanaal van Gent naar Holland is tot vlak bij de grens scherp bewaakt, en overal troffen we weer de dijkjes, die nergens toe gediend hebben dan om het verkeer te bemoeilijken.

Bij de Schelde verwachtten we de door de Duitsers herstelde schipbrug, maar zagen, dat men nog niet zo ver is. Wel is er aan gewerkt, en hebben ze een gedeelte van de verbroken botenreeks hersteld, maar klaarblijkelijk is in dit niet snel genoeg gegaan, en stellen ze zich voor het ogenblik tevreden met de veerpont, waarop we gelukkig al weer veel terugkerende vluchtelingen aantreffen. De pont wordt eveneens bediend door Duitse matrozen.

Antwerpen is reeds niet meer in de toestand, waarin we het vorige zaterdag hebben aangetroffen. Het aantal soldaten op de Grote Markt is thans niet groot meer en vele inwoners bewegen zich op de straten. Trouwens om misverstanden te voorkomen, wil ik er hier nog even de nadruk op leggen, dat er wel degelijk op de dag der bezetting

door de Duitsers heel wat Antwerpenaren in de stad waren, en dat dikwijls de luiken van een bewoond huis gesloten waren, uit vrees voor de Duitse soldaten.

Voor een café hielden we stil en vulden de radiator met een emmer drinkwater, die we zonder moeite kregen. Weliswaar is de waterleiding buiten werking, maar de goede pompen der stad maken dit een kleine ongerief voor Antwerpen, Evenzo is het gesteld met de prijzen der levensmiddelen. Nooit is er in deze oorlog een stad door de Duitsers genomen, die zulke enorme voorraden van levensmiddelen bezat. Reeds toen de stad door de Duitsers bezet was, reden Belgische machinisten nog terug en haalden locomotieven met de meest uitgezochte voorraden uit de genomen vesting.

De prijzen in de cafés zijn dan ook volstrekt niet gestegen en er bestaat hoegenaamd geen aanleiding dat ze zouden stijgen.

Ook de commandant von Schütz, die mij hier zaterdag ontving, heeft, zoals ik zie, reeds voor een andere plaats gemaakt, terwijl de straten weer geheel normaal geworden zijn en de versperringen opgeruimd.

Voor het stadhuis vinden we een auto met de Nederlandse commissie, die het werk, om de vluchtelingen de terugkeer gemakkelijk te maken, voortzet.

In Nederland bij Putte, vraagt de douanebeambte het nummer van mijn auto.

Het voorste hebben we in Brugge op een versperring verloren, maar kijkt u maar even van achteren, daar staat het nog.

U hebt nog voor, nog achter een nummer, heet het dan, maar rijdt u maar door, we zullen Nederland niet lastig vallen. En zo reed ik

zonder nummers naar Rotterdam, blij de verschrikkingen van de oorlog ver achter mij te laten.

Stijn Streuvels toeft nog op zijn "Lijsternest" te Infooigem, een dorp aan de grote weg tussen Oudenaarde en Kortrijk. Ook pastoor Verriest is ter plaatse gebleven.

Streuvels heeft mevrouw , zijn echtgenote, en zijn twee kinderen naar Amsterdam gezonden, vergezeld van zijn broer, de beeldhouwer Lateur.

Rotterdam. Belgische vluchtelingen.

Voor de terugkeer van Belgische uitgewekenen loopt hedenmorgen van hier naar Roosendaal een extra trein, die om 9 uur 35 in de voormiddag van station Delftse Poort vertrekt, te Dordrecht om 10 uur 04 in de voormiddag stopt voor de opneming van vluchtelingen en te Roosendaal aansluiting heeft op de trein naar Antwerpen (Merksem).